

Βασιλική Χιονίδου, Πρότυπο ΓεΛ Αγίων Αναργύρων

2ο Θέμα

Είναι συχνό φαινόμενο να διακρινόμεθα η άποψη πως οι πράξεις βίας στην καθημερινότητα πηγάζουν από ένα είδος έμφυτης, φυσικής επιθετικότητας του ανθρώπου. Όπως υποστήριξε ο Φρόυντ, το άτομο διακατέχεται από δύο βασικές ορμές, την ~~κακή~~ γενετήσια ορμή και την ορμή της καταστροφικότητας. Ωστόσο, θα σήμαινε κάτι τέτοιο πως ο άνθρωπος σύμφωνα με τους θεωρητικούς ηθολόγους του 19ου αιώνα, δεν διαφέρει από τα άλλα ζώα, εφόσον δεν έχει όφει τρόπο να κατευθύνει ή έστω να ελέγξει τα φυσικά του ένστικτα;

Σε αυτό το ερώτημα έρχονται να απαντήσουν οι συμπεριφοριστές ψυχολόγοι, υπογραμμίζοντας πως η συμπεριφορά του ατόμου καθορίζεται ~~από~~ κυρίως από παράγοντες εξωγενείς, όπως είναι ο κοινωνικός περίγυρος, οι ~~επιπτώσεις~~ ποδικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στην εποχή τους, αλλά και τα ερεθίσματα ή πρότυπα του ~~ατόμου~~ καθόλη τη διάρκεια της ζωής τους. Έτσι, ακόμη και αν ο άνθρωπος διαθέτει μια φυσική τάση για επιθετικότητα, αυτή δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση την εκδήλωση βίας εις βάρος ενός άλλου ατόμου ή μιας ευρύτερης κοινωνικής ομάδας. Άλλωστε, η επιθετικότητα δεν θα πρέπει να θεωρείται έννοια ταυτάση με τη βία, δηλαδή την επιβολή της οικείας βούλησης με κάθε μέσο, έτσι ώστε να υπερισχύσει της βούλησης κάποιου άλλου.

Φαίνεται, λοιπόν, πως η φυσική επιθετικότητα ως εκ γενετής καταβολή του ανθρώπινου χείους δεν «δικαιολογεί» φαινόμενα βίας. Για να μετατραπεί η επιθετικότητα σε βία, δεν αρκούν μόνο τα φυσιολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Είναι πρωταρχικής σημασίας ο ρόλος των πρότυπων συμπεριφοράς που λαμβάνει το άτομο από πολύ μικρή ηλικία. Αν δεχόμαστε ότι, όταν ένα παιδί γεννιέται είναι tabula rasa, δηλαδή «άγραφο χαρτί», γίνεται ξεκάθαρο πως από τη στιγμή της γέννησής του το παιδί αυτό είναι ευεπίφορο σε οποιαδήποτε συμπεριφορά προσφέεται ως κατάλληλη από το οικογενειακό του περιβάλλον. Ως αποτέλεσμα, αν το παιδί θα στο συγκεκριμένο παράδειγμα δίνει θετικά πρότυπα, θα έχει ελάχιστες - έως και ανύπαρκτες - πιθανότητες να αναπτύξει βίαιη συμπεριφορά στο μέλλον, παρόλο που και εκείνο, τη στιγμή της γέννησής του, διαθέτει ~~κατά~~ τάση επιθετικότητας όμοια με όσων των υπόλοιπων ανθρώπων.

Σε αντίθεση με την παραπάνω άποψη, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί, φέρνοντας παραδείγματα, πως άνθρωποι που ανατράφηκαν σε περιβάλλοντα με ηθικές αξίες και ορμές κατέχτησαν όχι μόνο

να πηρ τις υιοθεσών, αλλά να συμπεριφέρονται με ~~τον~~ διαμέσου ανέθετο τρόπο. Παρόλα αυτά, ένα τέτοιο επιχείρημα στη γενική του μορφή δεν ευραθεί, διότι είναι απαραίτητο να δοθεί υπόψη ο τρόπος ή το μέσο μετάδοσης των εθών κληρονομικών στο νεαρό άτομο. Είναι γεγονός πως αν ~~το επιθυμώ, προς υιοθέτηση πρότυπο~~ το επιθυμώ, προς υιοθέτηση πρότυπο «διδάσκεται» με μέθοδο αμοιβαική, ή με τρόπο απλά θεωρητικό; ~~αυξάνονται~~ ^{πράγματι} αυξάνονται οι πιθανότητες αστοχίας της προσπάθειας.

Εδώ εφόδου παρουσιάζεται καιρός της εκπαίδευσης - ή πιο σωστά της παιδείας - στην επιδίωξη περιγραφών των βίαιων πράξεων. Μέσα από τους παιδευτικούς φάσεις, με κυριότερο το σχολείο, αλλά και την οικογένεια ή τις φιλικές συναναστροφές, καθιερώνεται η προσωπικότητα του ατόμου και αξιοποιούνται τα μοναδικά, ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Με αυτόν τον τρόπο, το άτομο ενδυναμώνεται τη θέση του στην ανθρώπινη κοινωνία, όπως κυρίως καταλαμβάνει τη σημασία που έχει ο σεβασμός προς άλλους. Σε αυτά τα μικρά δείγματα ανθρώπινων κοινωνιών είναι που ο άνθρωπος έρχεται σε θέση να κατανοήσει τους βασικούς μηχανισμούς λειτουργίας μιας ομάδας όχι ακόμα επαρκώς, η οποία, όπως και γόδι, με τη συμβολή άλλων των μέσων της, επιτυγχάνει την ετηνική διαβίωση και αμβίωση. Έτσι, ο άνθρωπος σε ατομικό επίπεδο αποκτά τον ρόλο στοιχείο της συμπεριφοράς του, στην οποία περιλαμβάνεται και η επιθετικότητα, με αποτέλεσμα να περιορίσει την θέση του αυτή.

Στον αντίποδα, δεν είναι λίγοι εκείνοι που υποστηρίζουν ~~απόδειξη~~ ~~απόδειξη~~ ~~απόδειξη~~ ότι η εκπαίδευση, στην κατάσταση που βρίσκεται σήμερα, έχει χάσει τον ρόλο της ως μέσο παραγωγής προτύπων, αλλά και τη δυνατότητα της στη διαμόρφωση αξιολογιών, όχι βίαιων προσωπικότητας. Όπως, ακόμη και αν δεχτούμε ότι οι έφηβοι και νέοι, είτε λόγω των αυξημένων ελαστικισμών τους υποπροσώπων, είτε λόγω του χρόνου που δαπανούν σε ηλεκτρονικά μέσα όπως το κινητό ή τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, δεν αποκτώνουν την απαραίτητη προσοχή στον σχολικό χώρο, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μόνο η παρουσία της σε ένα μέρος όπου έρχονται σε επαφή με δεκάδες προσωπικότητες σίγουρα συμβάλλει καταλυτικά στον έλεγχο των συναισθημάτων και κατ'επέκταση της επιθετικότητας τους.

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τη χόνα Άρνε και ειδικότερα τη θεωρία της περί «κονοτονίας του κακού», συνήθως οι άνθρωποι δεν δρουν με βάση τις φυσικές τους καταβολές, αλλά αυτό

το οποίο τους επιβάλλεται από το καθίκον. Παράδειγμα είναι ακριβώς παράδειγμα, εκείνο του Γερμανού αξιωματικού του αποκαταστάτος από τη δική του σφαγή πήρε σφαγή η Άρμεν για τη σύρραξη της θεωρίας της, είναι αυταπόδεικτο πως η βία δεν προκύπτει από τη φυσική τάση της επιθετικότητας, τουλάχιστον όχι με άμεσο τρόπο. Ανάμεσα στη βία και την επιθετικότητα παραβάλλεται το καθίκον, η υποχρέωση δηλαδή των ανθρώπων να ακολουθήσουν πιστά αυτό που προωθείται από κάποιο ισχυρότερο καθίκον. Βέβαια, είναι γεγονός ότι η επιλογή της χρήσης ή μη βίας έγκειται στην ηθική και την προσωπική κρίση του κάθε ανθρώπου, όπως θα πρέπει πρώτα να εξετάσουμε πως ορίζεται η ηθική για να αναπυχθεί περαιτέρω η συγκεκριμένη σκέψη.

Σύμφωνα με την Κανονική ηθική, ο ιδανικός τρόπος λήψης αποφάσεων είναι η εφαρμογή της Κατηγορηματικής προσέγγισης. Έτσι, στο Σημείο της βίας, εφαρμόζοντας την κατηγορηματική προσέγγιση θα ήταν εξαιρετικά εύκολο και αστό να υποστηρίξουμε ότι αν όλοι μας αποπνιγναιμε τη βία ως τρόπο συμπεριφοράς θα οδηγούμασταν σε μία κοινωνία όπου αυτή θα είχε εξαλειφθεί. Ωστόσο, και σε αυτή την πρόταση προκύπτουν λογικά κενά, καθώς υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η χρήση βίας κρίνεται απαραίτητη, και αν όχι κερδιστή, τουλάχιστον ηθικά ουδέτερη. Τι θα λέγαμε λοιπόν για τη βία που ασκείται κατά τη διάρκεια κάθε επανάστασης, για παράδειγμα; Πως θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται η Ελληνική, η Γαλλική, η Αμερικανική επανάσταση, αν θεωρούσαμε κάθε μορφή βίας καταδικαστέα;

Θέλοντας να αποφύγουμε τέτοιου είδους ερωτήματα, οδηγούμαστε εκ νέου στην Αριστοτελική ηθική, υποστηρίζοντας ότι το "Λογικόν", δηλαδή το μέρος εκείνο του χαρακτήρα μας που απαρτίζεται με βάση τη ρησότητα και το "Επιθυμητικόν", δηλαδή το μέρος του χαρακτήρα μας που οδηγείται από την επιθυμία και τα συναισθήματα, ενώνονται, δημιουργώντας τον ισορροπημένο, ολοκληρωμένο άνθρωπο. Έχοντας ως βάση αυτή τη θεωρία, είναι εμφανές ο τρόπος λειτουργίας του ανθρώπινου οργανισμού και ως προς τη βία. Παρόλο που η έμφυτη τάση της επιθετικότητας θα μπορούσε να οδηγήσει το "Επιθυμητικόν" σε βίαιη συμπεριφορά, ο λογικός λόγος έρχεται να καταπολεμήσει αυτή την επιθυμία και να αποκαταστήσει το μέρος, τη χρυσή ισορροπία.

Σε όσα αφορά την ύπαρξη βίας στο ίδιο το πλαίσιο λειτουργίας των πολιτικών και πολιτιστικών θεσμών, δεν μπορεί και πάλι να εντοπιστεί μια άμεση συσχέτιση με την έμφυτη επιθετικότητα του ανθρώπινου

είδους. Ανάμεσα, η αρχαία των νόμων και των θεσμών στη σημερινή τους μορφή προέκυψε ύστερα από αιώνες διεργασίας και εξέργασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επομένως δεν εμφανίστηκε ως κάτι φυσικό. Αποτέλεσε τη συνέπεια της προσπίθειας των ατόμων να αποκτήσουν μία πολιτική αρχαία σε δεύτερο επίπεδο, όπως υποστήριξε ο Πλάτων, μία θέση που στο επίπεδο που προκάλεσε ο αναγκαστικός ισοδυναμικών λογισμών.

Εξάλλου, αναγκαία προϋπόθεση για την συγκρότηση των κοινωνικών αποτελεί η ελεύθερη σκέψη και δράση των πολιτών, η οποία μπορεί να επηρεαστεί αποκλειστικά και μόνο μέσα από τον έλεγχο και τη διακρίση μεταξύ συναισθημάτων και λογικής, πράξεων που ωφελούν το άτομο και το σύνολο και πράξεων που δεν αποδίδουν κανένα όφελος. Έτσι, η διακρίση αυτή περιορίζει πραγματικά την τήρηση καταστασιακότητας και δεν επιτρέπει τη μεταστροφή της σε βία ούτε στα πολιτικά χιτρώματα.

Αν και θα μπορούσε να υποστηριχθεί ως αντίκρουση στον παραπάνω συλλογισμό το γεγονός ότι τελικά το νομικό-θεσμικό πλαίσιο σπρίφεται στη χρήση βίας, πρόκειται για μια μορφή βίας διαφορετική από εκείνη που καθορίζεται από την επιθετικότητα. Πρόκειται για τη χρήση βίας που εκδηλώνεται ως βοηθητική, όπως η εκάστοτε πολιτική εγγραφή θεωρεί ότι είναι μία μέθοδος αρχαίας του συνόλου των πολιτών.

Τέλος, η σχέση της φυσικής επιθετικότητας με τη βία είναι ένα από τα πιο επικρατή θέματα καθώς παρατηρείται αύξηση των φανερόμενων επιθετικών βίας, βίας κατά των γυναικών, αόλη και βίας στον επαγγελματικό χώρο. Ωστόσο, ακριβώς αυτή η αύξηση επιβεβαιώνει τη σκέψη πως η βία δεν αποτελεί αναπόδουτο της φυσικής τάσης για επιθετικότητα, όπως την περιέγραψε ο Ζηνονας Φόουντ. Αποτελεί συνέπεια ενός συνόλου οικονομικών, κοινωνικών μεταβολών, χι' αυτό και ο τρίτος άξονας της, η αόλη ή συχνότητα εκδήλωσης της διαφέρει ~~εξαρτάται~~ σε διαφορετικά χρονικά πλαίσια, σε διαφορετικούς τόπους ή σε διαφορετικούς πολιτισμούς.

Κάνοντας μία σύντομη ιστορική αναδρομή, καταλαβαίνουμε ~~εξαρτάται~~ τη διαφορετικότητα της βίας για τον κάθε πολιτισμό. Ξεκινώντας από την προϊστορική εποχή, η βία αποτελούσε συχνό φαινόμενο λόγω της προσπίθειας επιβίωσης και εξασφάλισης των απαραίτητων αγαθών. Φάνονταν στην αρχαία, ποικίλοι λόγοι, για παράδειγμα η στενοχώρια, όπως περιγράφεται από αρχαίους συγγραφείς, οδηγούσαν τους ανθρώπους να ασκούν βία μετρίως. Στην εξέλιξη της ιστορίας μας

Πορείας, έως και τη σύγχρονη εποχή, οι άνθρωποι ποδεύουν συχνά, και παρόλο που γνωρίζουν τις καταστροφικές συνέπειες του ποδεύου, δεν σταματούν. Θα σήμαινε άραγε κάτι τέτοιο πως τελικά πράγματι οι άνθρωποι δεν έχουν τη δυνατότητα να ελέγξουν την έμφυση επιθετικότητας τους και οδηγούνται αναπόφευκτα στη βία;

Φυσικά και όχι. Πίσω από κάθε ποδεύο, κάθε εκδήλωση βίας, βρίσκονται λόγοι που καθορίζονται από τον ίδιο τον άνθρωπο. Μπορεί με μία επιφανειακή ανάγνωση ο ποδεύος να μην είναι εφικτό να ελεγχθεί από το άτομο, παρόλο αυτά όχι μόνο ελέγχεται αλλά και προκαλείται από αυτό. Δεν οφείλεται στον άνθρωπο που έχει βγει εκτός ελέγχου εξαιτίας της επιθετικότητας του. Αντιθέτως, προκαλείται από τον άνθρωπο αυτό που έχει συλλογιστεί προσεκτικά τα πιθανά αποτελέσματα και εξακολουθεί να υποστηρίζει τον ποδεύο. Πριν οδηγήσει όποιος εκείνος που τον σπασκόν στο πεδίο της βίας, ο «ενικερδής» έχει εξετάσει τι πρόκειται να συμβεί. Η οργάνωση και η συμμετοχή σε έναν ποδεύο δεν αποτελεί μία απόφαση που καθορίζεται από το ένστικτο, αλλά από ~~το~~ το γενικότερο συμφέρον.

— Ως αντεπιχειρήμα, θα μπορούσε να αναδειχθεί το γεγονός πως σε πολλές περιπτώσεις εκδήλωσης βίας, το περισσότερό γίνεται «εν βρασμώ», δηλαδή ενώ ο άνθρωπος βρίσκεται σε άσχημη ψυχική κατάσταση. Σε αυτήν την περίπτωση, η εκδήλωση βίας δεν προκύπτει άμεσα από την έμφυση τάση για επιθετικότητα; Αν και πολλές φορές κάτι τέτοιο είναι πιθανό να φαίνεται αληθές, δεν ισχύει απόλυτα, καθώς αφού το άτομο έχει περάσει τις διαδικασίες μάθησης που προαναφέρθηκαν και έχει υιοθετήσει τα κατάλληλα πρότυπα που συζητήθηκαν προηγουμένως, θα πρέπει να έχει αποκτήσει πλήρη έλεγχο και συνείδηση, όπως και να ανακαλύπτει τις ευθύνες των πράξεών του.

Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί και ο ρόλος της λογικής. Ο άνθρωπος δεν αποτελεί ένα όν άδοχο, όπως τα ζώα, αλλά έδωλο. Διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα είδη του ζωικού βασιλείου, ως προς τη δυνατότητά του να σκέπτεται ελεύθερα, κριτικά και λογικά. Αυτό δομών το ιδεονέκλημα που παρέχεται από τη φύση στον άνθρωπο υπερβίχει της τάσης για επιθετικότητα που παρέχεται και πάλι από τη φύση στον άνθρωπο, και αντιστοιχίζει - περιορίζει - τους αρνητικούς παράγοντες της συμπεριφοράς του.

Έτσι, το φαινόμενο της βίας αναλογεί τον άνθρωπο σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του, είτε πρόκειται για την κοινωνική καθημερινότητά του, αν οργάνωση των πολιτικών θεσμών στους οποίους

σχηματίζεται και τον τρόπο σκέψης ή δράσης του σε καταστάσεις που τον περιλαμβάνουν. Όμως, ο άνθρωπος δεν είναι «παγιδευμένος» από τη φυσική επιθετικότητα, ούτε περιορισμένος αφού η επιθετικότητα δεν μετατρέπεται σε όδους τις περιπτώσεις σε βία. Η τελική επιλογή, ο έλεγχος γίνεται από το ίδιο το άτομο, με βάση την ελεύθερη βούληση και την κριτική ικανότητα που διαθέτει.

~~Με αυτόν τον τρόπο~~ Με αυτόν τον τρόπο, η ανεξαρτητοποίηση του ανθρώπου από τις φυσικές του τάσεις, παρέχει πολύ μεγαλύτερα περιθώρια για την αναπελάτιση κοινωνικών βίαιων, μετά από την εκπαίδευση, την κοινωνικοποίηση και την παιδαγωγική. Ολοκληρώνοντας, η ελευθερία που δίνει στο άτομο η ανεξαρτητοποίηση δεν το ελέγχει και μπορεί να αξιοποιήσει τις δυνατότητές του χωρίς να κριθεί αρνητικά το έθνος σε έναν άριστο, ολοκληρωμένο άνθρωπο. Ας ελπίσουμε λοιπόν, ότι ο αριθμός των ανθρώπων που ανεξαρτητοποιούν την εσωτερική τους ελευθερία θα αυξάνεται συνεχώς, προκειμένου να παραμείνουν περιορισμένες οι τάσεις του ανθρώπου για καταστροφικότητα και να διεξάγεται οπότε η λειτουργία της κοινωνίας ως ενωμένου συνόλου.